

Motion till riksdagen 2017/18:3220

av Allan Widman m.fl. (L, M, C, KD)

Försvar och krisberedskap

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av landstingens beredskap och behovet av katastrofmedicin och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av livsmedelsförsörjning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om räddningstjänst i beredskap/deltidsbrandmän och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om enskilda medborgares krisberedskap och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att utöka användningen av Försvarmaktens helikoptrar i krisberedskapen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i uppdrag att se över länsstyrelsernas krav på övningsverksamhet och beredskapskrav och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur skyddet för samhällsviktig infrastruktur och verksamhet kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att ökade förvaltningsanslag för länsstyrelsernas krisberedskap går till avsedd verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att öka hemvärnets status och möjligheter att utvecklas och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett utvecklat nordiskt samarbete kring totalförsvaret och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om officers- och reservofficersutbildning och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma och fastställa konkreta nationella mål för att kunna utvärdera de insatser som Sverige genomför i Mali och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att precisera näringslivets roll i totalförsvaret och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att använda de frivilliga försvarsorganisationerna för att ge nyanlända en väg in i det svenska samhället och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en årlig medaljering för internationella insatser och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införandet av ett moratorium mot att avveckla befintliga övnings- och skjutfält och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den ryska militära upprustningen fortsätter med i princip oförminskad styrka och med ett stort fokus på Östersjöregionen. Inte minst våra baltiska grannar känner av detta. Sverige utsätts dessutom dagligen för påverkanskampanjer och cyberhot och underrättelsehotet mot Sverige ökar för varje år. Hotbilden mot vårt land är mer allvarlig än på mycket länge. Sveriges försvar behöver stärkas. I händelse av kris eller krig står vårt samhälle inför flera stora utmaningar. Samtidigt som människors beroende av samhällsviktiga funktioner och den gemensamma infrastrukturen är stort, ökar risken för allvarliga påfrestningar på infrastrukturen. Det kan handla om allt från stöld av material till rena sabotage, och i värsta fall terrorattentat. Därtill ska läggas att vi i takt med klimatförändringarna sannolikt kommer att se fler kriser orsakade av väderhändelser, exempelvis extrem torka eller långvarigt regn. Samhället är sårbart. En akut kris kan inträffa när som helst. För att möta utmaningarna som det moderna Sverige står inför, måste risken för och följderna av allvarliga störningar, olyckor och kriser minskas. Det måste i sin tur bygga på den reguljära verksamhet som bedrivs för att hantera bränder, översvämningar och andra kritiska situationer. Därför måste arbetet med samhällets krisberedskap ständigt utvecklas.

Landstingens krisberedskap

God krisberedskap inom hälso- och sjukvården förutsätter att det finns katastrofmedicinsk beredskap. De senaste åren har Socialstyrelsens risk- och sårbarhetsanalyser och erfarenhet från olika övningar visat att det finns förbättringsområden inom landstingens katastrofmedicinska beredskap.

Enligt Socialstyrelsens risk- och sårbarhetsanalys 2016 framkommer att närmare hälften av alla landsting inte ens har analyserat vilka resurser som krävs för att kunna hantera en extraordinär händelse. Det finns hos mer än hälften inga rutiner för hur man ska fråga efter eller ta emot förstärkningsresurser från andra landsting, eller nationellt. Cirka 30 procent saknar avtal med annan aktör om förstärkningsresurser. Det kan leda till fördröjningar och osäkerhet, ineffektivitet vid hastigt uppkomna och akuta behov. Socialstyrelsen skriver också att det är viktigt att belysa riskerna med att drygt en

tredjedel av landstingen och regionerna bedömer att deras planering för utbildning och övning är otillräcklig.

Slutsatserna från en landstingsövergripande övning i sju landsting visar att det finns utmaningar för att kunna upprätthålla, säkra och förbättra förmågan att hantera allvarliga händelser inom bland annat följande områden:

- Dokumentation och lägesbild
- Kommunikation och terminologi
- Mobilisering och dirigerering av resurser
- Fördelningsstrategi och gränssättande kapacitet
- Nationell samordning.

Därutöver ställer sjukvård under höjd beredskap särskilda krav och vid en krigssituation skulle behoven av sjukvård vara större, utöver den ordinarie sjukvården.

Väl utformade och övade katastrofmedicinska beredskapsplaner på lokal och regional nivå är en förutsättning för en väl fungerande traumavård vid en allvarlig händelse. Att det på så många håll runt om saknas både rutiner och resurser är därför mycket allvarligt. Det är också oroande givet det säkerhetspolitiska läget och ger ett dåligt utgångsläge när planeringen för totalförsvaret nu ska intensifieras och mycket byggas upp på nytt. Vi vill därför se en översyn av landstingens beredskap och behovet av katastrofmedicin.

Livsmedelsförsörjning

Sverige är ett litet handelsberoende land. Vår livsmedelskonsumtion består till stor del av import. Säkerhet byggs tillsammans med andra, inte genom protektionistiska åtgärder. Men samtidigt innebär en låg försörjningsgrad av livsmedel en högre sårbarhet i kris eller krig. Det är viktigt att genomförandet av livsmedelsstrategin skapar goda förutsättningar för svensk livsmedelsproduktion. Den svenska livsmedelskedjan måste vara konkurrenskraftig och bli mindre sårbar. Strategin pekar på vikten av ökad livsmedelsproduktion, samtidigt som produktionsökningen svarar mot konsumenternas efterfrågan. Ökningen skulle samtidigt kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad.

Räddningstjänst i beredskap/deltidsbrandmän

På lands- och i glesbygd gör ofta deltidsbrandmännen en stor insats för samhället och bidrar till att upprätthålla säkerheten och inte minst rädda liv. Människor på landsbygd och i glesbygd måste också ha tillgång till den trygghet och säkerhet som räddningstjänsten ger. Under en längre tid har det dock varit svårt att rekrytera deltidsbrandmän av olika skäl. Ett av de största problemen är att människor som bor på landsbygden ofta pendlar till sitt arbete på vardagen och därmed kan ha långt till hemorten där de skulle ha arbetat som deltidsbrandman. Det gör det svårt att ha kort inställetid. Deltidsbrandmännen är en oersättlig resurs för oss alla, och speciellt för landsbygden. Deras arbete räddar liv i situationer där det är minuter och sekunder som räknas. Räddningstjänsten, inklusive deltidsbrandkårerna, har också en viktig roll inom ramen för totalförsvaret och går förmågan att genomföra räddningstjänst ner i vardagen, påverkar det också totalförsvarsförmågan negativt.

Vi välkomnar att regeringen uppdragit åt en särskild utredare att se över hur förutsättningarna för den kommunala räddningstjänsten kan förbättras. Utredaren ska föreslå hur den verksamheten ska kunna bedrivas på ett mer likvärdigt, effektivt och säkert sätt. Vi ställer oss dock frågande till tidsramen. Utredningen ska presentera sitt betänkande först i juni 2018. Det innebär att det kommer att ta lång tid innan vi ser resultat – först långt in i nästa mandatperiod kan detta väntas ske. Under tiden kan många människor hamna i stor fara. Vi vill se åtgärder i närtid för hur kommunerna kan stödjas för att kunna behålla sina deltidsbrandmän, men även för att öka intresset för att utbilda sig till deltidsbrandman.

Enskilda medborgares krisberedskap

Det finns i Sverige en stor okunskap om vad man ska göra om krisen är ett faktum. Detta blev tydligt när VMA-larmet Hesa Fredrik i juli 2017 av misstag ljöd i Stockholm – många visste inte hur signalen skulle tolkas eller på vilket sätt de skulle agera. Polisens växel var under en tid efter signalen nerringd och Polisens, SOS Alarms och Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) hemsidor låg nere till följd av överbelastning. Människor vittnade om att de inte kände till att man när larmet går ska bege sig inomhus och stänga fönster och ventiler. Detta är mycket oroande men inte förvånande. De flesta vet inte vad ”höjd beredskap” innebär. Därför välkomnar vi att regeringen nu har uppdragit åt MSB att öka människors kunskap om hur de själva kan förbereda sig inför en kommande kris eller situation av höjd beredskap. Men Alliansen skulle vilja se en bredare översyn av vilka krav som kan och bör ställas på enskildas krisberedskap, samt på vilket sätt det offentliga kan stödja människor i detta. Andra europeiska länder har kommit längre än Sverige och ställer redan nu tydliga krav. Enligt den nya tyska civilförvarsstrategin rekommenderas befolkningen att alltid ha två liter vatten per person och dag av god kvalitet hemma, till dess att staten vidtagit åtgärder. Förrådet ska komma till användning vid svåra katastrofer eller väpnade angrepp.

Utöka användningen av Försvarmaktens helikoptrar i krisberedskapen

Under den stora skogsbranden i Västmanland 2014 ställdes den svenska krisberedskapen på hårda prov, och det blev tydligt att det finns flera brister i samarbetet mellan olika myndigheter. I den rapport som MSB med anledning av detta presenterade i mars 2016 föreslås bland annat att regeringen tydliggör vikten av att myndigheter i större utsträckning beaktar krisberedskapens och totalförsvarets behov när de anskaffar, utvecklar och avvecklar resurser. I rapporten konstateras särskilt att användning, upphandling och utrustning av helikoptrar är i stort behov av bättre samordning av resurser för olyckor och kriser. Trots att behovet av släckande helikoptrar var mycket stort under skogsbranden i Västmanland var bara en fjärdedel av Försvarmaktens medverkande helikoptrar utrustade med hängande tunna för skogsbrandsläckning. Försvarmaktens helikopterkapacitet borde bättre kunna komma till användning i den svenska krisberedskapen. Detta särskilt som myndigheten anskaffat ett stort antal medeltunga helikoptrar de senaste åren. Även om användningen för krisberedskapsändamål inte ska vara dimensionerande för försvarets helikoptrar, bör en översyn av hur Försvarmaktens helikoptrar kan användas för krishantering göras.

Denna bör inkludera aspekter som hur samordningen med civila myndigheter kan förbättras och att Försvarsmakten ska göra en inventering av hur befintlig och ny utrustning kan användas i krisberedskapen.

Länsstyrelsernas krav på övningsverksamhet och beredskapskrav

En central del i Försvarsmaktens reformarbete de senaste åren har varit ett ökat fokus på övningsverksamheten, men även en större tydlighet när det gäller vilka beredskapskrav som olika enheter ska ha. Det ger möjlighet till en tydlig målstyrning som också har ett uttryckligt fokus på att skapa operativ effekt i verksamheten.

Även krisberedskapen bör i ökad utsträckning gå i en liknande riktning. I sin rapport med lärdomar från skogsbranden i Västmanland år 2014 anger Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) att vidareutveckling av övningsverksamhet är av särskild vikt för myndigheten att arbeta vidare med. Man konstaterar att det finns en utvecklingspotential avseende hur länsstyrelserna utför sina uppgifter under kris, och länsstyrelsens övertagande av räddningstjänstansvar identifieras som ett område som är viktig att ha med i övningsverksamheten.

Vi anser att länsstyrelserna i enlighet med MSB:s rekommendation bör få i uppdrag att se över de riktlinjer som i dag finns för länsstyrelsernas krisberedskap när det gäller krav på övningsverksamhet och beredskap i syfte att skapa en tydligare målstyrning. Dessa riktlinjer bör vara på en generell nivå och beakta de specifika regionala förutsättningarna som sätter villkoren för de olika länsstyrelsernas verksamhet.

Stärk skyddet för samhällsviktig infrastruktur och verksamhet

Under 2016 och 2017 utsattes flera samhällsviktiga verksamheter för störningar. Den 15 maj förra året knäcktes en 332 meter hög radio- och tv-mast på Trollberget i Häglared öster om Borås ungefär 100 meter över marken. Därefter rapporterades flera misstänkta sabotage mot master. Två dagar senare drabbades SOS Alarm av störningar i sin kommunikation med räddningstjänst och ambulans efter en mjukvaruuppdatering i sitt system. Den 19 maj 2016 stängde ett datorfel i flygledningen av delar av svenskt luftrum under ett par timmar, vilket innebar att det inte gick att trafikleda planen i luften och att totalt 113 flygningar fick ställas in. Enligt MSB utsätts svenska myndigheter varje vecka för IT-attacker. Från 2017 finns också flera exempel som visar på bristande hantering av IT-system som samhällsviktig verksamhet. En hackare kunde på två timmar få tillgång till en kommuns alla system och servrar. En kommun hade i turistsyfte satt upp en webbkamera på ett sätt som visade svenska marinens rörelser, öppet för även den med ont intresse att ta del av och analysera. Och inte minst, Transportstyrelsens agerande och negligens av säkerhetsaspekter vid outsourcingen av mycket känslig information. Samtliga dessa incidenter visar på samhällets sårbarhet och bristande prioritering på säkerhets- och skyddsfrågor för både samhällsviktig verksamhet och samhällsviktig infrastruktur. Vi anser därför att regeringen ska se över hur skyddet för samhällsviktig infrastruktur och samhällsviktig verksamhet kan stärkas.

Säkerställande av att ökade förvaltningsanslag för länsstyrelsernas krisberedskap går till avsedd verksamhet

Betydelsen av finansieringen och möjligheten att skapa ett långsiktigt hållbart krisberedskapsarbete är något som Riksrevisionen lyfter fram i sin rapport. Idag utgörs en stor del av finansieringen av medel som ges på projektbasis. Sedan 2012 är projektbidragen en större finansieringskälla än förvaltningsanslagen för de direkta kostnaderna för länsstyrelsernas krisberedskapsarbete. Detta kan försvåra en långsiktig personalförsörjning och möjligheten att utveckla verksamheten över tid. Det är därför positivt att MSB inför 2015 beslutade om nya villkor för utvecklingsprojekt, vilka innebär att projekten skulle kunna löpa över en längre tid än förut.

Riksrevisionens bedömning är dock att detta inte fullt ut löser problematiken. Regeringen hänvisar till att man i budgetpropositionen för 2016 påbörjat ett arbete för att se över och renodla länsstyrelsernas finansiering för att uppnå bättre kontinuitet och ändamålsenlig verksamhet. Det är dock viktigt i sammanhanget att understryka vikten av att stärkta förvaltningsanslag också går till den avsedda verksamheten. Enligt Riksrevisionen gjordes en överföring 2007 på 14,7 miljoner kronor från krisberedskapsanslaget till länsstyrelsernas förvaltningsanslag. Denna överföring fick inte avsedd effekt, utan användes i stället till annan verksamhet.

Hemvärnet

Hemvärnet är en outhärlig och 40 procent stor del av Sveriges väpnade försvar. De frivilliga i hemvärnet har extremt hög tillgänglighet, god lokalkännedom och beprövad kompetens. Under lång tid har man i kontrast till mindre välfungerande delar i Försvarsmakten lyckats med frivillig rekrytering, stöd till civilsamhället och implementering av krigsförbandsövningar. Detta beror på att man haft en relativt självständig ställning inom myndigheten. Det har i Försvarsmakten bedrivits en ledningsutredning. Resultatet av den ligger nu hos regeringen ifråga om bland annat inrättandet av nya organisationsenheter för de tre stridskrafternas ledningsorganisation. Men förslag om hemvärnets ledningsstruktur saknas. Om hemvärnet inte organiseras som en egen, självständig stridskraft jämte armé-, flyg- och marinstridskrafterna kommer dess position att försvagas. Vägen till Försvarsmaktens högsta ledning kommer då främst att gå via stridskraftscheferna och uppåt i organisationen. Det är en klar försämring i förhållande till tidigare ledningsstruktur. Det kommer att på sikt minska hemvärnets möjligheter att hävda sig vid resursfördelning och utveckling av sin organisation. Därför anser Alliansen att regeringen måste se över möjligheten att öka hemvärnets status och möjligheter att utvecklas på bästa sätt.

Nordiskt försvarssamarbete

De nordiska länderna delar inte bara historia och geografi, utan har också under lång tid utarbetat goda samarbetsformer för försvar. Under regeringen Löfven har ett uttalat mål varit att stärka försvarssamarbetet mellan Sverige och Finland. Försvarssamarbetet mellan länderna har utökats och fördjupats under de senaste åren, såväl under alliansregeringen som under den här regeringen. Det är viktigt att vi stärker våra försvarssamarbeten med våra grannar, och att vi går vidare även med samarbetet kring totalförsvar och det civila försvaret. Det finns här en stor utvecklingspotential. Vi vill

uppdra åt regeringen att göra en översyn över svenska och nordiska resurser som kan samutnyttjas och vilka områden som ska prioriteras.

Officersutbildningen

Under flera år har Försvarsmakten haft svårt att få tillräckligt många sökanden till officersutbildningen. Det innebär i förlängningen att tillgången på officerare blir lidande. Detta är ett allvarligt problem, och en begränsande faktor. I hela Försvaret finns det inte officerare för att kunna hantera alla uppgifter som utbildning av soldater, internationella insatser med mera. Därför måste regeringen verka för att fler söker till officersutbildningen. Det är också viktigt att skapa fler vägar in till utbildningen. Under perioder när förbandens personalbehov ökar utgör reservofficerarna en oundgänglig del av den svenska Försvarsmakten. Men reservofficerarna är lika viktiga för att klara även plötsligt uppkomna behov för en större tjänstgörande försvarsmakt. Ändå använder inte förbanden reservofficerarna på ett bra sätt. Försvarsmakten har visserligen avsatt medel för öka användningen av reservofficerare vid förbanden. Men förbanden kan inte kalla in reservofficerare som bor på en annan ort för längre tjänstgöringsperioder. Det är uppenbart att för att Försvarsmakten ska kunna fungera måste regeringen måste verka för att myndigheten bättre tar till vara den resurs som reservofficerarna utgör.

Konkreta mål för insatsen i Mali

Insatsen i Mali är nu inne på sitt tredje år och regeringen har betonat att bidraget ska vara långsiktigt. Det är bra att regeringen ser långsiktigt på Sveriges insats mot sönderfall och terrorism i en orolig del av världen. För att Sverige ska kunna göra maximal nytta krävs dock att det finns konkreta nationella mål för att kunna utvärdera de insatser som Sverige gör i Mali. Regeringen har angivit att målen för Sveriges deltagande i insatsen är att bidra till att uppfylla MINUSMA:s mandat enligt säkerhetsrådets resolution och därigenom bidra till förbättrad säkerhet i Mali, till att Malis regering återfår kontroll över hela landet och till att understödja långsiktigt hållbara lösningar på krisen i landet.

Den ansats till mål för Sveriges deltagande i insatsen som presenterades i proposition 2016/17:128 Svenskt deltagande i Förenta nationernas stabiliseringsinsats i Mali är dock inte tillräckligt konkret för att vara meningsfull. Regeringen måste kunna precisera relevanta målsättningar för insatsen i Mali på ett bättre sätt än vad som där görs. I den utredning (SOU 2017:16) som nyligen presenterades av den svenska insatsen i Afghanistan 2002–2014 betonas att först under insatsens senare år vidtogs åtgärder i riktning mot en mer samlad och samordnad styrning av engagemanget. En viktig lärdom som utredningen pekar på är att vid svenskt deltagande i en omfattande, komplex, långsiktig och riskfylld internationell insats behövs en särskild ordning för strategisk styrning, analys och uppföljning.

Vi måste lära oss av de misstag som gjorts vid tidigare insatser för att pågående och framtida internationella insatser ska kunna fungera optimalt, särskilt om närvaron är långsiktig. Regeringen bör därför återkomma i budgetpropositionen för 2018 med konkreta nationella mål för att kunna utvärdera de insatser som Sverige genomför i Mali.

Näringslivets roll i totalförsvaret

Den aktör som ansvarar för en verksamhet under normala förhållanden ska också göra det vid höjd beredskap. För att samhället ska fungera så väl som möjligt under krissituationer måste aktörerna arbeta tillsammans. Det gäller också näringslivet. Men hur näringslivets roll i totalförsvaret ser ut är inte helt klart. Då det svenska samhället är skört innebär det stora risker. Alliansen anser att frågetecknen snarast möjligt måste rätas ut och vill därför uppdra åt regeringen att precisera näringslivets roll i totalförsvaret. Vi behöver inventera näringslivets resurser, se över lagstiftningen på området. Det är också viktigt att skapa och överse processer, som i sin tur tydliggör rollerna. En viktig del i detta är att få till övningar där både offentliga och privata aktörer deltar.

De frivilliga försvarsorganisationernas roll i integrationsarbetet

Framgångsrik krishantering bygger på ett gemensamt engagemang från organisationer, myndigheter, företag och enskilda människor. Många svenskar har under de senaste hundra åren valt att engagera sig i någon av de 18 försvarsorganisationerna. Samtidigt som de då har bidragit till civila och militära försvaret, har de lärt sig nya färdigheter och fått nya bekantskaper. Frivilligorganisationerna har en lång historia av socialt arbete och ansvarstagande. Vi tror därför att de på ett bra sätt kan bidra i integrationsarbetet. Precis som många svenskar före dem, skulle nyanlända kunna delta i meningsfulla aktiviteter och utbildningar och samtidigt känna att de på ett tydligt sätt bidrar till sitt nya land. Engagemanget kommer att ge de nyanlända tillgång till viktiga nätverk i det svenska samhället och också bereda en väg in på arbetsmarknaden.

Årlig medaljering för internationella insatser

Sverige har under lång tid haft modig personal i tjänstgöring utomlands. Det går inte att understryka dessa personers betydelse. Försvarsmakten genomför årligen olika ceremonier för att uppmärksamma viktiga insatser. En årlig medaljering för internationella insatser är ett sätt att visa uppskattning för de uppoffringar som gjorts för Sverige och demokratin globalt. Medaljeringen skulle kunna väcka uppmärksamhet från allmänheten och precis som andra ceremonier fungera som ett högtidstillfälle där Sverige tackar de modiga personer som tjänstgjort i det allmännas tjänst, med livet som insats. Vi föreslås därför att en årlig medaljering för internationella insatser införs.

Moratorium mot att avveckla befintliga övnings- och skjutfält

När försvarsutskottet tidigare har behandlat frågor om övnings- och skjutfält har man pekat på betydelsen av en utökad kvalificerad övningsverksamhet och av att säkerställa Försvarsmaktens tillgång till övnings- och skjutfält av olika typer. Redan i dag är antalet övningsstimmar alldeles för få, vilket är bekymmersamt när man nu behöver skala upp övningsverksamheten mot bakgrund av det säkerhetspolitiska läget i omvärlden. Därför kräver Alliansen ett moratorium mot att avveckla befintliga övnings- och skjutfält.

Allan Widman (L)

Hans Wallmark (M)

Mikael Oscarsson (KD)

Daniel Bäckström (C)